

РОЗДІЛ XII. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.121>

СУСПІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ІДЕАЛ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Коваль І.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права та конституціоналізму
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-5332-6958*

Коваль І.М. Суспільно-правовий ідеал: філософсько-правовий вимір.

Стаття присвячена філософсько-правовому виміру суспільно-правового ідеалу в контексті впливу на цей процес особистих ціннісних установок та ідеалів, які є основою для критеріїв вимірювання і сприйняття соціокультурних та державно-правових ідей.

Наголошено, що суспільно-правовий ідеал не є сталим і загальноприйнятним, навіть в межах однієї, конкретної правової системи, адже, для соціальних груп природньо гуртуватися на основі багатьох чинників, зокрема, на спільному розумінні і визнанні певної системи, що формує суспільно-правовий ідеал.

З'ясовано, що суспільно-правовий ідеал формується на основі сприйняття соціуму людиною через визначені протягом життя ціннісні установки і орієнтації. В межах конкретного соціуму, такий ідеал є вектором розвитку державно-правового суспільства на основі загальнолюдських цінностей, а також, основою для розвитку держави в міжнародному правовому просторі за нормами природного права, втіленими у позитивне право.

Наголошено, що з розвитком цивілізації суспільний ідеал теж видозмінюється, адже людство прагне до удосконалення свого існування в межах державно-правового простору. Незмінними залишаються норми природного права, які є основою не лише світобудови, а й ідеального співіснування людства.

Особа через свої ціннісні установки і орієнтації виражає своє ставлення до оточуючого світу, до пануючого устрою і ладу. Важливо щоб з раннього періоду соціалізації, дитині прививали загальнолюдські цінності, на основі яких в майбутньому формуватиметься її світогляд і соціальні ідеали.

Зазначено, що на суспільно-правовому ідеалі, що панує сьогодні в конкретному державно-

му суспільстві, виховується майбутнє покоління громадян і від того, яку ідею ми закладемо в це явище, залежатиме не тільки наше сьогодення, а й державно-правовий розвиток наших нащадків.

Акцентовано увагу на тому, що в сучасному світі актуалізується питання глобальних суспільно-правових ідеалів, що впливають на свідомість і сприйняття локальними групами загальних підвалин формування і розвитку державно-правового суспільства.

Ключові слова: ідеал, суспільний ідеал, правовий ідеал, правомірна поведінка, ціннісні правові орієнтації, природне право, позитивне право.

Koval I.M. Social and legal ideal: philosophical and legal dimension.

The article is devoted to the philosophical-legal dimension of the socio-legal ideal in the context of the influence on this process of personal values and ideals, which are the basis for the criteria for measuring and perceiving socio-cultural and state-legal ideals.

It is emphasized that the socio-legal ideal is not stable and universally accepted, even within one, specific legal system, because it is natural for social groups to unite on the basis of many factors, in particular, on the common understanding and recognition of a certain system that forms the socio-legal ideal.

It was found that the social and legal ideal is formed on the basis of a person's perception of society through value attitudes and orientations formed during life. Within the limits of a specific society, such an ideal is a vector for the development of a state-legal society based on universal human values, as well as a basis for the development of the state in the international legal space according to the norms of natural law embodied in positive law.

It is emphasized that with the development of civilization, the social ideal also changes, because humanity strives to improve its existence within the limits of the state-legal space. The norms of natural law, which are the basis not only of the world structure, but also of the ideal coexistence of mankind, remain unchanged.

Through his value attitudes and orientations, a person expresses his attitude to the surrounding world, to the prevailing system and order. It is important that from an early period of socialization, universal human values are instilled in the child, on the basis of which his worldview and social ideals will be formed in the future.

The future generation of citizens is educated on the social and legal ideal that prevails today in a specific state society, and not only our present, but also the state and legal development of our descendants will depend on what idea we put into this phenomenon.

The attention is focused on the fact that in the modern world the issue of global social and legal ideals, which influence the consciousness and perception of local groups of the general foundations of the formation and development of the state-legal society, is being actualized.

Key words: ideal, social ideal, legal ideal, lawful behavior, value-based legal orientations, natural law, positive law.

Постановка проблеми. Кожна людина формує особисті і суспільні ідеали, які служать основою для критеріїв вимірювання і сприйняття нею соціокультурних та державно-правових ідеалів.

Безперечно, для кожного індивіда є власні вимоги для соціально-правової самореалізації в соціумі, які варто поважати і не нехтувати ними, або ж не знецінювати їх. Та це за умови, що модель поведінки особи відповідає критеріям правомірного існування і розвитку.

Суспільно-правовий ідеал не є сталим і загальноприйнятним, навіть в межах однієї, конкретної правової системи, адже, для соціальних груп природньо гуртуватися на основі багатьох чинників, зокрема, на спільному розумінні і визнанні певної системи, що формує суспільно-правовий ідеал.

В сучасному світі актуалізується питання глобальних суспільно-правових ідеалів, що впливають на свідомість і сприйняття локальними групами загальних підвалин формування і розвитку державно-правового суспільства.

Загострення воєнних конфліктів, соціально-економічні кризи, нетерпимість до «інакшості» в межах глобального соціокультурного простору свідчить про втрату ціннісних аспектів у визначенні соціально-правових орієнтирів людства, що може призвести як до занепаду ду-

ховно-морального стану розвитку соціуму, так і до самознищення всієї цивілізації.

Для уникнення катастрофічних наслідків таких явищ потрібно формувати і розвивати аксіологічні підвалини світогляду громадян, на основі яких вони зможуть розвивати правову державу і громадянське суспільство.

Стан опрацювання цієї проблематики.

Для всебічного аналізу і осмислення вказаної проблематики доцільно опиратися на теоретико-методологічний потенціал праць вітчизняних і зарубіжних учених-юристів і філософів різних періодів.

Науковцями сучасності, які приділяли значну увагу проблемам суспільно-правового ідеалу є: М. Братасюк, І. Воронова, О. Гришук, О. Дзьобань, О. Кушніренко, С. Максимов, Х. Маркович, А. Романова, С. Сливка та ін.

Наукові концепції сприяють формуванню принципово нового підходу до розуміння соціально-правового ідеалу в сучасному державному просторі, а також, особистісних властивостей людини, що впливають на цей процес.

Метою статті є поглиблення дослідження суспільно-правового ідеалу в контексті філософсько-правового виміру.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в науковій думці є безліч підходів до трактування і розуміння самого терміну «ідеал».

Зокрема, в довідкових джерелах зазначається, що ідеалом є певна концепція, якою людина послуговується як певним критерієм, стандартом як для власного світогляду, так і до сприйняття інших. Тобто, це бажана, ідеальна концепція для конкретного індивіда, або групи індивідів, як правило, залежить від моральних, соціальних, культурних або особистих переконань щодо нашої життєдіяльності [1].

Помилково вважати, що людина може формувати для себе глобальний суспільно-правовий ідеал, не зважаючи на ціннісні орієнтири у повсякденному житті, адже саме особистісне сприйняття повсякденних явищ, реалізація поведінкових реакцій впливає на сприйняття індивідом державно-правового простору.

Наприклад, особа, для якої нормою є антиправна поведінка, може позитивно сприймати, скажімо, авторитарний, тоталітарний, диктаторський режим і, навпаки, якщо з народження в особи сформовано почуття відповідальності, розуміння цінності правомірного існування, то її суспільно-правові ідеали відповідатимуть глобальним нормам співіснування цивілізованого соціуму.

Х. Маркович зазначає, що суспільним ідеалом є сукупність уявлень про образ досконалого суспільства, в якому відображаються тенденції та закономірності його розвитку з точки зору певного соціального суб'єкта в природно-історичних умовах [2, с. 17–20].

З розвитком цивілізації суспільний ідеал теж видозмінюється, адже людство прагне до удосконалення свого існування в межах державно-правового простору.

Зазначимо, що незмінними залишаються норми природного права, які є основою не лише світобудови, а й ідеального співіснування людства.

На авторитетну думку О.П. Дзьобаня, «є всі підстави вважати соціальний ідеал образом, що структурує суспільну свідомість, визначає спосіб мислення й діяльності людини і соціальної групи, ідеальний образ бездоганного соціального устрою, такого внутрішньо несуперечливого суспільного ладу, у якому зняті реальні дефекти, а реальні потреби задоволені» [3, с. 155–160].

Сьогодні право на збереження суспільно-правових ідеалів українського народу доводиться і виборюється мільйонами наших громадян, які віддають життя за те, щоб ідея та ідеали правової держави, демократичного суспільства та незалежності України не були знищені безпринципним ворогом – росією.

Суспільно-правовий ідеал українців у всі періоди розвитку нашої державності базувався на нормах справедливості, честі, національної гідності, поваги до своєї нації і до всіх національних меншин, що проживають на території України.

Звичайно, досягнути ідеалу неможливо, але прагнути до того, щоб суспільно-правова система функціонувала максимально наближено до ідеально-ідейних прагнень народу – один з визначників цивілізованої соціально-правової держави.

О.Г. Кушніренко стверджує, що забезпечення на практиці суспільного ідеалу безпосередньо пов'язано з моральним станом суспільства якому реально загрожують серйозні деформаційні процеси саме через послаблення державності, незахищеність прав і свобод людини і громадянина, важку екологічну ситуацію, невисокі зарплати і пенсії, низьку правову культуру, посилення злочинності і корупції тощо [4, с. 63–64].

Сьогодні ми можемо доповнити перелік негативних чинників, що впливають на розвиток суспільства, суспільно-правового ідеалу, маючи на увазі випробування народу війною. Як ми бачимо, воєнні дії в Україні показали не лише згуртованість і самовідданість нації у боротьбі за свою волю і незалежність, а й, нажалю, те, що ми повинні боротися з внутрішнім ворогом, який працює на знищення наших національних цінностей.

Ми погоджуємося з думкою науковців, котрі зазначають, що правовий ідеал, незважаючи на трансформації в різних сферах соціального та правового життя людей, залишається критерієм оцінки змісту і функцій системи права, орієнти-

ром для законотворчої діяльності. Це означає, що правовий ідеал, сприймається суспільством як стабільний правовий еталон, що дозволяє співставляти реальну правову дійсність з ідеальною правовою конструкцією, яка може скластися в найближчій чи віддаленій перспективі [5, с. 29–32].

Формування суспільно-правового ідеалу також залежить від суспільної свідомості.

Суспільна свідомість – це сукупність ідей, теорій, поглядів, почуттів, емоцій, вірувань у яких відображається природа, матеріальне життя суспільства і вся система суспільних відносин [6].

Зміни в суспільній свідомості не лише залежать від плину часу, а й вимірюються ступенем осягання психолого-політичних та психолого-правових атрибутів, притаманних певній історичній епосі (минулому та сучасному) [7, с. 7–14].

Людина, за своєю природою прагне до самореалізації в певній соціальній спільноті, групі з подібними інтересами, поведінкою, ціннісно-правовими орієнтаціями [8, с. 178–181].

Особа через свої ціннісні установки і орієнтації виражає своє ставлення до оточуючого світу, до пануючого устрою і ладу. Важливо щоб з раннього періоду соціалізації, дитині прививали загальнолюдські цінності, на основі яких в майбутньому формуватиметься її світогляд і соціальні ідеали.

Зазначимо, що саме ранній вік відіграє значну роль у розвитку правомірної поведінки, адже те, що закладено в сім'ї, дуже важко змінити протягом життя. Тому, повага до оточуючих, до прав і свобод людини, усвідомлення своєї національної приналежності і вікових традицій – це не просто слова, а основа формування соціально-правового світогляду особи.

Важливо, щоб суспільно-правовий ідеал не формувався на антиціннісних, неправомірних установках громадян, адже це буде шляхом до розвитку недемократичного суспільства і неправової держави.

На суспільно-правовому ідеалі, що панує сьогодні в конкретному державному суспільстві, виховується майбутнє покоління громадян і від того, яку ідею ми закладемо в це явище залежатиме не тільки наше сьогодення, а й державно-правовий розвиток наших нащадків.

Висновки. Отже, ми дійшли висновку, що суспільно-правовий ідеал формується на основі сприйняття соціуму людиною через сформовані протягом життя ціннісні установки і орієнтації. В межах конкретного соціуму, такий ідеал є вектором розвитку державно-правового суспільства на основі загальнолюдських цінностей, а також, основою для розвитку держави в міжнародному правовому просторі за нормами природного права, втіленими у позитивне право.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ідеал. *Психологічна енциклопедія*. 2020. <https://www.psykholoh.com/post/%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%B0%D0%BB-%D1%86%D0%B5>.
2. Маркович Х.М. У пошуках суспільного ідеалу: теоретико-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6/2020. С. 17–20.
3. Дзьобань О.П. До питання про сутність суспільного ідеалу. *Гілея : наук. вісн. Київ*, 2016. Вип. 111. С. 155–160.
4. Кушніренко О.Г. Суспільний ідеал як базова цінність засад конституційного ладу. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2018. С. 63–64.
5. Воронова І.В. Правовий ідеал як критерій оцінки системи права. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право»*, № 25. 2018. С. 29–32.
6. Суспільна свідомість. *Вільна енциклопедія Вікіпедія*. 2018. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.
7. Березенко В.В. Суспільна свідомість як предмет дослідження юридичної психології. *Юридична психологія*. № 1(24). 2019. С. 7–14.
8. Романова А.С., Чорнобай О.Л. Правова, суспільна та естетична свідомість людини в умовах суспільно-правової аномії. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 1. Том 2. 2018. С. 178–181.